

Бр. 3/2014

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Министерство на финансите

ISSN 2367-4741

Бр. 4/2014

ИНДИКАТОР НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ В БЪЛГАРИЯ

ИНДИКАТОР НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ В БЪЛГАРИЯ

Бр. 3/2014

Информацията в това издание може да се ползва без специално разрешение, но с изричното позоваване на източника. Публикуваните оценки и коментари не следва да се считат за препоръка за вземане на определени инвестиционни решения.

ISSN 2367-4741

© Министерство на финансите, 2014 г.
Дирекция "Икономическа и финансова политика"

София 1000, ул. "Г. С. Раковски" 102
<http://www.minfin.bg/bg/page/872>
e-mail: secretary.evp@minfin.bg

Същност и методология на съставяне на ИИА

Индикаторът на икономическата активност (ИИА) има за цел да представи в обобщен вид текущото състояние на българската икономика, както и да оцени динамиката на дългосрочния и цикличния ѝ компоненти. Той е конструиран чрез динамичен факторен модел и е съставен от петнадесет макроикономически променливи, измерващи промените както във вътрешната, така и във външната икономическа среда. Брутният вътрешен продукт (БВП) е друг обобщаващ индикатор за икономическата активност в страната, като динамиката на ИИА и на БВП имат сходен характер през повечето периоди на наблюдение. Въпреки това е възможно в отделни периоди да се наблюдават различия, както по отношение на степента на промяната, така и по отношение на посоката на изменение на двата индикатора.

Като съставен индикатор, ИИА има редица предимства:

- Ако данните за променливите, от които е съставен ИИА, се ревизират, промяната на съставния индикатор е значително по-малка като размер от ревизията, направена в данните за БВП.
- Динамиката на БВП понякога се влияе от специфични за икономическите сектори фактори, които често са дискретни или временни по характер и затова не би следвало да се интерпретират като фактори, засягащи общата икономическа ситуация.

Разлагането на всеки времеви ред на общ и специфичен компонент позволява да се елиминира въздействието на временните и специфичните фактори, както и да се правят корекции за възможни грешки в измерването на дадена променлива.

ИИА е изчислен въз основа на динамичен факторен модел, приложен към набор от данни по тримесе-

чия за 67 макроикономически времеви реда за бизнес ситуацията както в България, така и в международен аспект. Впоследствие, броят на променливите, съставляващи индикатора, е намален на 15, като всяка променлива се използва с реалното ѝ изменение спрямо съответното тримесечие на предходната година. Променливите, съставляващи ИИА, са взети в текущия период или с лаг от един период, както следва (лагът е представен в скоби): БВП (0), индекс на промишлено производство (0), индекс на строителна продукция (0), индекс на оборота в търговията на дребно (0), общ бизнес климат (-1), осигуреност на промишленото производство с поръчки (-1), очаквания за заетостта в промишлеността (-1), очаквания за цените в промишлеността (-1), средна натовареност на производствените мощности (0), паричен агрегат М1 (0), лихвен процент по дългосрочни кредити в лева (-1), приходи от ДДС (0), индекс на цената на петрола (-1), индекс на международните цени на неенергийните суровини (-1) и БВП на ЕС-27 (-1).

Оценката на цикличния компонент на ИИА е направена, като са елиминирани:

- Дългосрочният компонент, като е използван филтърът на Ходрик-Прескот. Въпреки че разглежданият филтър е бил предмет на много дискусии, той все пак остава най-широко използваната техника за премахване на тренда в икономическите редове;
- Краткосрочният компонент, отчитащ колебания в рамките на една година и изчислен въз основа на плъзгаща се средна с прозорец от 4 периода. ●

Акценти

През второто тримесечие на 2014 г. се запази наблюдаваната от втората половина на миналата година тенденция на подобрение в ИИА. Неговата стойност се повиши спрямо предходните три месеца до ниво, близко до 0, но остана на слабо отрицателна територия. _____

Подобрението на ИИА беше обусловено в основна степен от повишението на цикличния компонент на ИИА. Дългосрочният компонент обаче остана отрицателен и определящ за отрицателната позиция на общия ИИА. Ниските нива на дългосрочния компонент свидетелстват за понижен потенциал за растеж на икономиката и ограничават икономическата активност в страната. _____

Цикличното подобрение на българската икономика през второто тримесечие на 2014 г. отрази в голяма степен подобрението в еврозоната в началото на годината. От второто тримесечие насам обаче бизнес цикълът при основните търговски партньори на страната започна да следва тенденция на понижаване, което се очаква да ограничи икономическата активност и у нас през следващите тримесечия. ___

Наблюдаваното подобрение в цикличната позиция на показателите, включени в ИИА до голяма степен намери отражение в текущата им динамика. _____

Приходите от ДДС имаха водещо положително влияние върху изменението на ИИА. През второто тримесечие на 2014 г. те отчетоха реално повишение от 5.3% на годишна база, което се обуславяше от нарастването на постъпленията при сделки в страната и вътреобщностни придобивания (ВОП) . _____

През разглеждания период индексът на индустриалното производство се ускори до 4.5%, което кореспондираше с оценките на предприемачите в сектора за по-високо натоварване на мощностите и повишените им очаквания от предходното тримесечие за осигуреност на поръчките и динамиката на заетостта. Повишеното външно търсене компенсира до голяма степен намалението на международните цени и влиянието на последните върху съставния индикатор остана ограничено. _____

Възходящото развитие на ИИА през второто тримесечие на 2014 г. кореспондираше и на подобрените очаквания на предприемачите за бизнес климата в страната от началото на годината. _____

С най-съществено подобрение на оценките за бизнес климата се характеризираше търговията на дребно. През второто тримесечие на 2014 г. индексът на оборота в сектора продължи да се повишава реално с 1.9% на годишна база, но отчете забавяне в темпа си на изменение спрямо първите три месеца на годината. _____

Строителството също се характеризираше с подобрение по отношение на очакванията на предприемачите за бизнес средата, а динамиката на индекса на строителна продукция (4.3% на годишна база) остана близка спрямо предходното тримесечие. ___

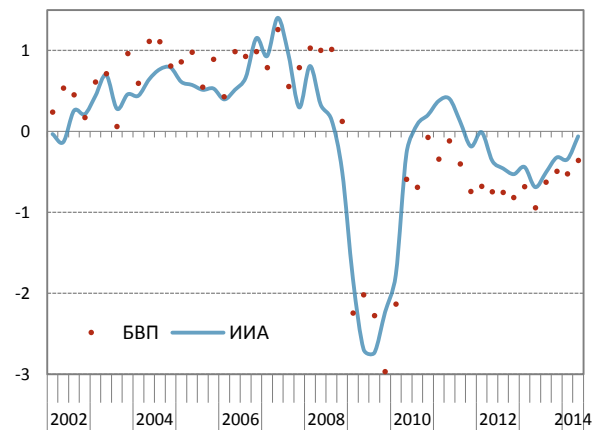
Оценената циклична позиция на показателите, свързани с паричния сектор отчете повишение, но остана по-ниска спрямо останалите променливи, включени в ИИА и тяхното влияние върху динамиката на съставния индикатор бе по-слабо. ●

ИИА в България през второто тримесечие на 2014 г.

През второто тримесечие на 2014 г. ИИА отбеляза подобрение спрямо предходните три месеца. Тази тенденция се запази за четвърто поредно тримесечие и успя да изведе показателя до ниво, близко до 0, макар и стойността на ИИА да остана на слабо отрицателна територия. Динамиката на съвкупния индикатор беше съпоставима със степента и посоката на изменение на реалния БВП¹ през разглеждания период.

Подобрението на ИИА през второто тримесечие на 2014 г. беше свързано както с повишението на показателите, отразяващи вътрешната икономическа активност, така и с положителното влияние на външното търсене върху производствената дейност в страната. С най-голям принос към динамиката на ИИА през разглеждания период се характеризираха приходите от ДДС, които се повишиха спрямо второто тримесечие на 2013 г., подкрепени от нарасналите постъпления от сделки в страната и ВОП². Подобрението във вътрешната икономическа активност отрази и повишените оценки на предприемачите за общия бизнес климат през първите три месеца спрямо година по-рано, което се наблюдаваше във всички сектори, с изключение на промишлеността. Независимо от запазването на песимистичните нагласи в промишлеността, както за текущата, така и за очакваната бизнес ситуация, осигуреността с поръчки отбеляза повишение. Това кореспондираше с ускорената икономическа динамика на страните от ЕС 27 в началото на годината, свързана предимно с по-бързото нарастване на вътрешното търсене и съответното отражение върху вноса

Граф. 1: ИИА и реален растеж на БВП*

* С цел постигане на сравнимост, данните за БВП са нормирани, като от стойността на показателя е извадена неговата средна и полученият резултат е разделен на стандартното отклонение.

Източник: МФ

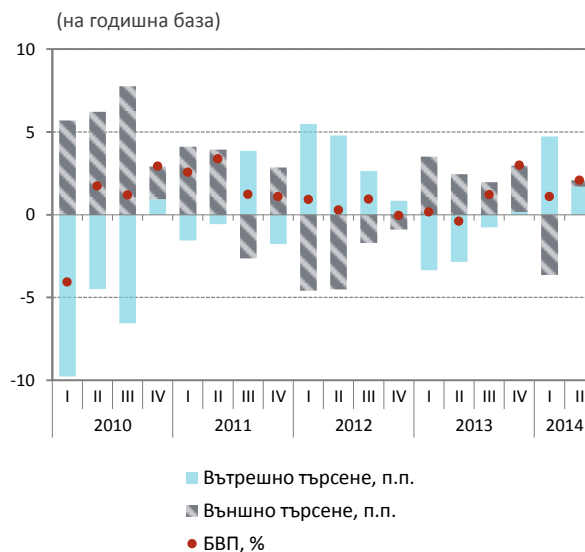
¹ Използваният ред за БВП е съгласно методологията на ЕСС 2010.

² Вътреобщностно придобиване

на страните-членки. Очакванията за заетостта в промишлеността също се подобриха и подпомогнаха производствената активност в страната. В условията на по-високо натоварване на производствените мощности, обемът на произведената продукция през второто тримесечие ускори темпа си на повишение, което се дължеше предимно на увеличеното производство в експортно-ориентираните дейности на преработващата промишленост и се реализира при продължаващо намаление на международните цени на неенергийните суровини. Краткосрочните индикатори за търговията на дребно и строителството също имаха положителен принос за подобряването на стопанската активност през второто тримесечие, а с най-слабо влияние се отличиха показателите от финансовия сектор (паричният агрегат М1 и лихвеният процент по дългосрочните кредити в лева), тъй като запазиха темповете си на изменение, идентични с тези от предходните три месеца.

През второто тримесечие на 2014 г. реалният растеж на БВП³ се ускори до 2.1% на годишна база, повлиян от засиления темп на нарастване на износа, при забавяне на растежите на вътрешното търсене и вноса. След като през първото тримесечие износът на стоки намалел в реално изражение, през вторите три месеца изнесените обеми се увеличили с 2.4% и имаха основен принос за нарастването на общия износ на стоки и услуги с 2.9% на годишна база. Последното обаче не беше достатъчно, за да компенсира напълно продължаващия спад в цените и номиналния износ на стоки намалел с 0.7%. Същевременно, дефлаторът на износа на услугите остана положителен и заедно с увеличението в реално изражение обуслови номиналното нарастване на общия износ на стоки и услуги спрямо вторите три месеца на 2013 г. За разлика от първото тримесечие, приносът на нетния износ за реалното нарастване на БВП стана положителен, като влияние оказва и забавеният растеж на вноса на стоки и услуги, придружен от запазване на отрица-

Граф. 2: Приноси към растежа на БВП по компоненти на търсенето

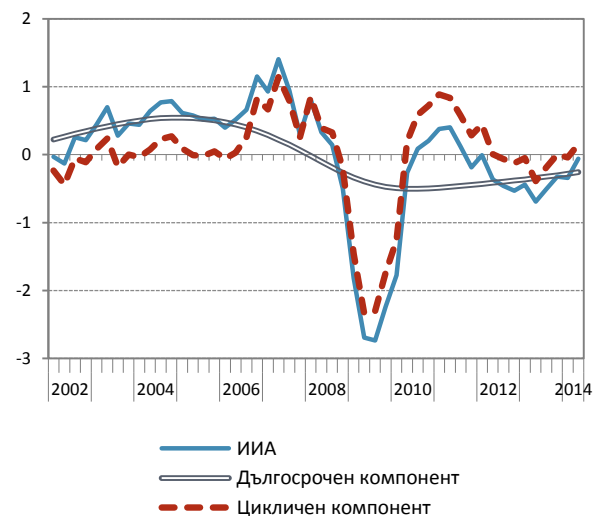
Източник: НСИ, МФ

³ Реалният БВП е по сезонно неизгладени данни. Този показател се използва при конструирането на ИИА, като подобно на останалите променливи, включени в ИИА, се изчиства от влиянието на сезонни и специфични колебания.

телния дефлатор и в резултат отбелязване на спад в номинално изражение. Ограничената динамика на вноса през вторите три месеца на 2014 г. беше свързана със забавянето в растежа на вътрешното търсене и най-вече на потреблението. Крайното потребление се увеличи с 0.7%, при 3.5% реален ръст през предходното тримесечие, за което допринесоха най-вече слабите потребителски разходи на домакинствата, които почти не се промениха на годишна база, повлияни от забавянето на растежа на реалния располагаем доход и пониженото доверие на потребителите. В същото време, инвестициите в основен капитал ускориха темпа си на реално нарастване (4.6%) спрямо предходните три месеца (4%). През второто тримесечие с най-голям принос към отбелязаното повишение на разходите за ДМА се характеризираха дейностите *промишленост и търговия, транспорт и хотели и ресторанти*. Последните бяха с основен принос и за формирането на растежа на БДС през разглеждания период.

Повишението на цикличния компонент беше основният фактор за подобрението на ИИА през второто тримесечие на 2014 г. Тенденцията на подобрение в цикличния компонент на ИИА, наблюдавана от третото тримесечие на 2013 г. насам изведе стойността на показателя на положителна територия през вторите три месеца на годината, което се наблюдаваше за първи път през последните осем тримесечия. Положителното развитие на цикличния компонент обаче не успя да компенсира отрицателната стойност на дългосрочния компонент и последният остана определящ за отрицателната позиция на общия ИИА. Дългосрочният компонент следваше тенденция на подобрение от края на 2010 – началото на 2011 г. и към второто тримесечие на 2014 г. беше съпоставим с отбелязаната стойност в края на 2008 г. или непосредствено преди икономическата криза. В периода между 2002 и 2006 г. дългосрочният компонент беше определящ за повишението на ИИА, докато цикличният компонент имаше водещо влияние върху нарастването на икономическата активност в годините на икономическо прегриване. С настъпването на икономическата криза през

Граф. 3: ИИА по компоненти

Източник: МФ

2009 г. понижението на ИИА беше обусловено в по-голяма степен от намалението на цикличния компонент, а повишението на последния през 2010 и 2011 г. успя да компенсира отрицателната стойност на дългосрочния компонент едва за няколко поредни тримесечия. Дългосрочният компонент достигна исторически най-ниските си нива в края на 2010 г. и независимо че от тогава насам се подобрява, ниските му равнища свидетелстват за понижен потенциал за растеж на икономиката. Последното ограничава икономическата активност в страната и е свързано и с процеса на реструктурирането на икономиката в сравнение с предкризисния модел на развитие. ●

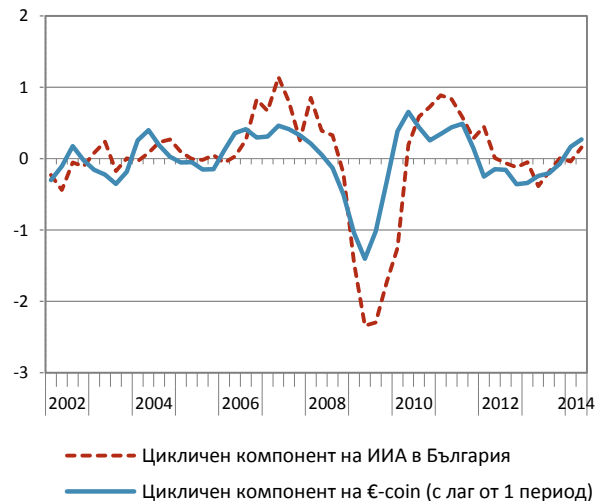

Степен на синхронизираност на българския бизнес цикъл с този на еврозоната

Цикличното развитие на българската икономика е в голяма степен синхронизирано с бизнес цикъла в еврозоната. Оценките на цикличните колебания в икономическата активност на еврозоната⁴ и България показваха, че промените във външната конюнктура се отразяват най-силно върху българската икономика със закъснение между едно и две тримесечия. Освен това, отклоненията на бизнес цикъла у нас от дългосрочната средна са по-големи в сравнение с цикъла в еврозоната, което е свързано с високата зависимост на българския бизнес цикъл от външната среда.

От последното тримесечие на 2013 г. цикличната позиция на икономиката на еврозоната излезе на положителна територия и продължи да се повишава през първото тримесечие на 2014 г. Това беше свързано с повишаването на индустриалната активност и засилването на доверието на бизнеса и потребителите, и се отрази положително и на българския бизнес цикъл през вторите три месеца на годината. Възходящата динамика на цикличния компонент

Граф. 4: Оценени циклични колебания в еврозоната и България

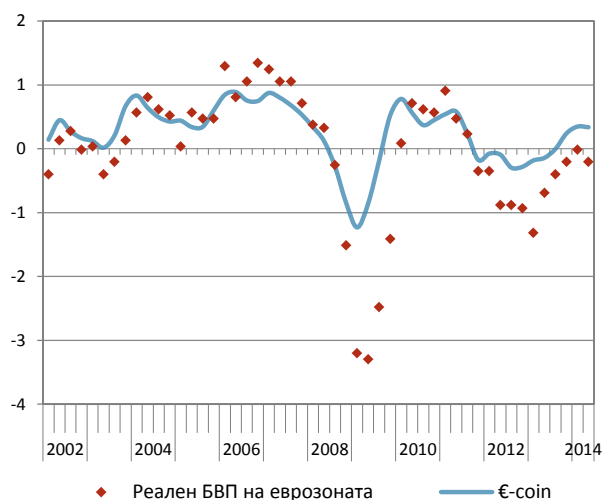
Източник: CEPR, МФ

⁴ Данни и подробни обяснения за методологията на съставяне на индикатора на бизнес цикъла за еврозоната „€-coin“ са достъпни на <http://eurocoin.cepr.org>. Тъй като този индикатор е месечен, данните за него са осреднени, за да може да се сравнява с ИИА, който е с тримесечна честота. Също така, индикаторът „€-coin“ изключва само краткосрочните (сезонните) колебания в икономическата активност в еврозоната и за да бъде съпоставим с ИИА беше необходимо да бъде премахнат дългосрочният тренд във времевия ред с филтър на Ходрик и Прескот.

беше определяща за повишението на съвкупния индикатор €-coin, за разлика от ИИА, където подобрението на цикличния фактор не беше достатъчно, за да преодолее отрицателната стойност на дългосрочния компонент. През второто и третото тримесечие индикаторът €-coin започна да следва тенденция на понижаване, обусловена най-вече от отслабването на икономическата активност през второто тримесечие и влошаването на доверието на бизнеса и потребителите. Като се има предвид високата степен на зависимост на българския бизнес цикъл от този на еврозоната, може да се очаква цикличното влошаване при европейските търговски партньори да ограничи икономическата активност и у нас през следващите тримесечия поне до края на годината.

От началото на 2014 г. насам динамиката на €-coin съответстваше на посоката на изменение на реалния БВП на еврозоната. През първите три месеца на годината икономическата активност на еврозоната се ускори, под влияние както на повишеното вътрешно търсене, така и на нараналото външно търсене. През второто тримесечие обаче ръстът на новосъздадения доход отбеляза забавяне, което беше свързано с отбелязания спад в инвестициите и ограничаването на вътрешното търсене, едновременно с отслабващо търсене на износа от еврозоната. ●

Граф. 5: €-coin и реален растеж на БВП* на еврозоната

* С цел постигане на сравнимост, данните за БВП са нормирани, като от стойността на показателя е извадена неговата средна и полученият резултат е разделен на стандартното отклонение.

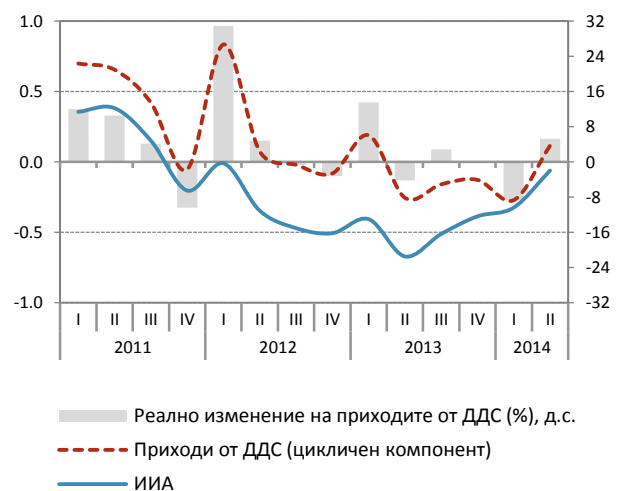
Източник: CEPR, Евростат, МФ

Фактори, оказващи влияние върху динамиката на ИИА през второто тримесечие на 2014 г.

Подобрението в динамиката на ИИА през второто тримесечие отразяваше благоприятното развитие на приходите от ДДС и по-високата икономическа активност в европейските страни. Последното имаше положителен принос върху експортно-ориентираните дейности в промишлеността по отношение на повишени обеми на производството и подобрени очаквания за осигуреността с поръчки и заетостта.

Най-голямо положително влияние върху изменението на ИИА през второто тримесечие на 2014 г. оказаха приходите от ДДС. Цикличната позиция на разглеждания показател се характеризираше със съществено подобрение, което намери отражение и в подобрение на текущата му динамика. През периода април-юни приходите от ДДС отбелязаха реално повишение от 5.3%⁵ на годишна база, след регистрирания съществен спад от 8.7% през предходното тримесечие. Наблюдаваното развитие се обуславяше от подобрението при приходите от сделки в страната и ВОП, които отбелязаха номинален растеж от 11.1%, за първи път от средата на предходната година. Приходите от внос продължиха да се понижават (-3.2%), макар и с по-бавни темпове спрямо предходното тримесечие.

Граф. 6: Динамика на ИИА и реално изменение на приходите от ДДС

Източник: МФ

⁵ Дефлиран с ХИПЦ.

През разглеждания период динамиката на вноса беше положителна, но се характеризираше със забавен темп на изменение и неговият принос към изменението на постъпленията от внос остана по-слаб. През периода април-юни реалният растеж на вноса на стоки и услуги възлезе на 2.3% на годишна база спрямо 5.4% през първите три месеца на годината, което се обуславяше от по-ниското вътрешно търсене.

С положителни промени се характеризираха и по-голяма част от показателите, свързани с външната среда. От края на 2013 г. цикличната позиция на икономиките от ЕС-27 излезе на положителна територия и през първото тримесечие продължи да се повишава, достигайки най-високата си стойност за последните две години. По този начин се създадоха предпоставки за по-висока активност в експортно-ориентираните дейности на промишлеността, което намери израз в по-високи обеми производство и подобрени очаквания за осигуреност с поръчки, динамика на цените и увеличение на заетостта. Съществено подобрение се наблюдаваше и по отношение на дългосрочната позиция на променливата, свързана с производството в промишлеността. Това вероятно ще окаже положително влияние върху потенциала за развитие на сектора, независимо от очакванията за влошаване на цикличната позиция на компонентите, свързани с външната среда.

Текущото развитие на променливите, свързани с външната среда отразяваше до голяма степен наблюдаваните положителни промени в цикличните им компоненти. Динамиката на БВП в страните от ЕС-27 продължи да се характеризира с възходящ тренд на развитие, като темпът на растеж на показателя възлезе на 1.5% през първото тримесечие на годината. Наблюдаваната динамика се обуславяше от нарасналото вътрешно търсене както от страна на потреблението, така и от страна на инвестициите в основен капитал. Износът и вносът на стоки услуги в ЕС-27 също се характеризираше с ускорени темпове на растеж, но влиянието на външния сектор към растежа на БВП в ЕС-27 беше незначителен. Подобрението във външната среда намери отраже-

Граф. 7: Динамика на приходите от ДДС по компоненти

Източник: МФ

ние в увеличение на производството в експортно-ориентираните дейности на преработващата промишленост. През второто тримесечие на 2014 г. индексът на индустриално производство се ускори до 4.5%, продължавайки наблюдаваната възходяща тенденция през последната година. Положителното влияние от страна на повишеното външно търсене беше най-силно изразено в дейностите *производство на превозни средства, производство на основни метали и производство на изделия от каучук, пластмаса и други неметални минерали*.

Повишеното външно търсене компенсира до голяма степен намалението на международните цени и влиянието на последните върху съставния индикатор остана ограничено. Цикличните компоненти на променливите, свързани с международните цени, бяха положителни за второ тримесечие поред, но стойността им остана по-ниска спрямо другите съставни показатели на ИИА. Подобриенето в цикличната позиция на цените на неенергийните суровини на международните пазари не намери отражение върху текущата динамика на ценовия индекс и последният продължи да се характеризира с низходящ тренд на развитие. Спадът на показателя възлезе на 8.2% през първото тримесечие на 2014 г., което има най-силно влияние върху текущото развитие на съставния индикатор. Най-съществено негативно влияние оказа ускорения темп на намаление при цените на металите и минералите (-12.8%) и цените на основните метали (-11.4%). При цените на суровините също се наблюдаваше намаление от 5.0%, но темпът на изменение на показателя бе значително по-нисък спрямо предходните три месеца. През първото тримесечие на 2014 г. цената на петрола не показва съществена промяна на годишна база, отчитайки понижние от 0.3% през разглеждания период. За разлика от цените в групата на неенергийните суровини, текущите данни за второто тримесечие показват повишение от 5.2% на показателя, което се очаква да окаже благоприятно влияние върху динамиката на ИИА през втората половина на годината.

Граф. 8: Приноси към изменението на индекса на индустриално производство

Източник: НСИ, МФ

Възходящото развитие на ИИА през второто тримесечие на 2014 г. отразяваше подобрените очаквания на предприемачите за бизнес климата в страната от началото на годината. През първото тримесечие водещо влияние имаше повишението на дела на предприемачите, които оценяват положително бизнес климата в сектор търговия на дребно. Оценките на предприемачите за строителството отчетоха слабо подобрение, а в промишлеността продължиха да се влошават, но с по-бавен темп спрямо предходното тримесечие.

През второто тримесечие на 2014 г. индексът на оборота в търговията на дребно продължи да се повишава реално с 1.9% на годишна база, но отчете забавяне в темпа си на изменение спрямо първите три месеца на годината. Наблюдаваното развитие се обуславяше от намалението на оборота в дейностите, свързани с търговия на дребно в неспециализирани магазини предимно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия (-3.7%). Съществено забавяне в растежа на показателя се наблюдаваше в търговия на дребно с нехранителни стоки (от 10.7% през първото тримесечие до 3.9% през второто тримесечие), в т.ч. търговия на дребно с компютърна и комуникационна техника (от 18.6% през първото тримесечие до 8.6% през второто тримесечие).

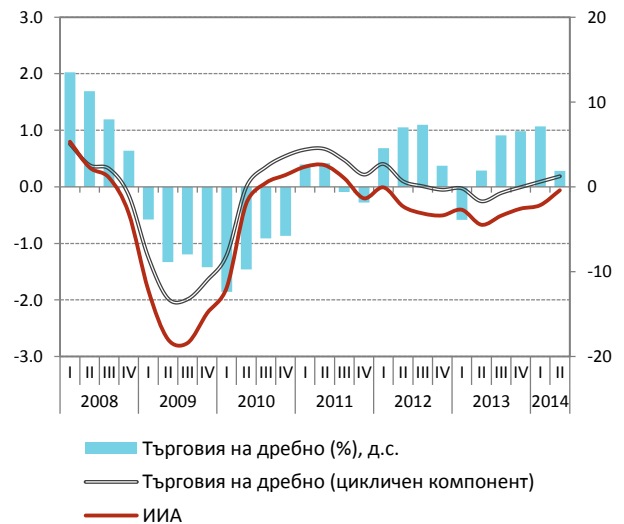
През разглеждания период индексът на строителна продукция отчете повишение от 4.3%, като стойността на показателя остана близка спрямо предходното тримесечие. Основен положителен принос към наблюдаваното развитие имаха дейностите, свързани с гражданското строителство (13.5%), докато индексът на продукцията при строителство на сгради продължи да се понижава с 2.1%.

Граф. 9: Оценки за бизнес климата общо за икономиката и по икономически дейности

Източник: НСИ, МФ

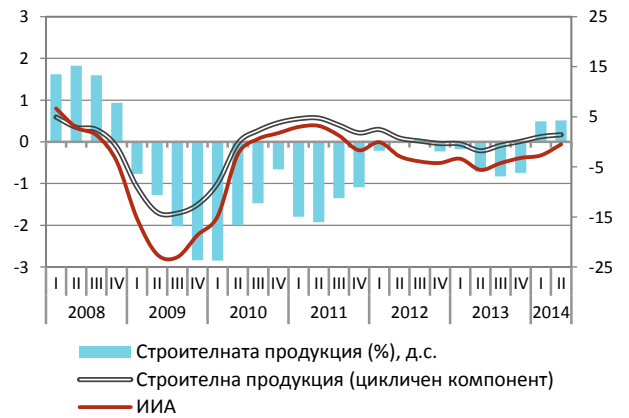
Граф. 10: Динамика на ИИА и оборот в търговията на дребно

Източник: МФ

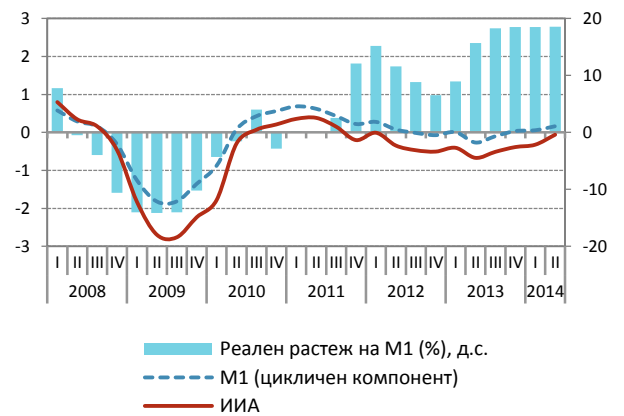
Цикличната позиция на показателите, свързани с паричния сектор отчете повишение, но остана по-ниска спрямо останалите променливи, включени в ИИА и тяхното влияние върху динамиката на съставния индикатор бе по-слабо. Оценката за цикличните компоненти на паричния агрегат М1 и лихвения процент по дългосрочни кредити в лева до голяма степен съответстваше на текущото им развитие. През второто тримесечие на 2014 г. М1 продължи да следва възходящ тренд, като темпът на растеж на показателя възлезе на 18.5% в реално изражение и остана съпоставим спрямо първите три месеца на годината. Лихвеният процент по дългосрочните кредити в лева, включен в ИИА с лаг от един период назад, също продължи да се понижава със забавен темп и достигна 8.6% през първото тримесечие на 2014 г., което бе с едва 0.1 п.п. по-ниско от стойността на показателя спрямо предходното тримесечие. ●

Граф. 11: Динамика на ИИА и индекс на строителна продукция

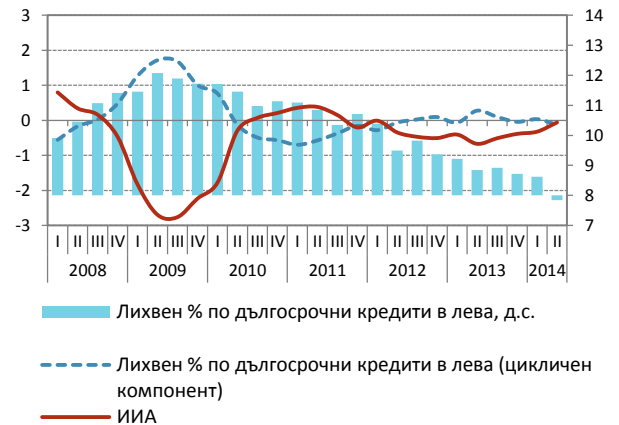
Източник: МФ

Граф. 11: Динамика на ИИА и М1

Източник: МФ

Граф. 12: Динамика на ИИА и изменение на лихвения % по дългосрочни кредити в лева

Източник: МФ